

Het wat en waarom van proefplekken

In dit artikel krijg je meer achtergrondinformatie over wat proefplekken zijn en vooral waarom ze volgens de Protestantse Kerk nodig zijn.

Wat zijn proefplekken?

Misschien ken je de term pioniersplek, presentieplek, monastieke kerkplek, kliederkerk of iets anders wat hierop lijkt. Dit zijn termen die in de Protestantse Kerk al langer gebruikt worden voor nieuwe vormen van kerk-zijn die meer klassieke, gevestigde gemeenten aanvullen.

In de afgelopen jaren lag het accent vooral op het onderscheiden van deze verschillende soorten nieuwe kerkplekken. Met voor elk een eigen vorm van ondersteuning. Zonder dit onderscheid weg te poetsen, worden ze nu meer bij elkaar gebracht onder één noemer. De term 'proefplek' is die noemer. Die dient als overkoepelende term voor allerlei missionaire initiatieven die bouwen aan een 'nieuwe, inclusieve community'. Een plek waar mensen met verschillende achtergronden bij elkaar komen rond dat wat hen samenbindt. En waar de initiatiefnemers in woorden en daden iets delen van hun christelijke inspiratie.

'Missionair' kan bij proefplekken ook vooral een 'diaconale of pastorale' invulling krijgen. Bij proefplekken komen mensen 'vanuit liefde in beweging ter wille van anderen, namens God'. Dat is de definitie van 'missionair' die bij proefplekken geldt. Dit bevat elementen van 'leven (pastoraat), doen (diaconaat) en spreken (evangelisatie)'. Maar hoe dit er in praktijk precies uitziet en welke accenten daarbij gelegd worden, kan per proefplek sterk verschillen.

Kliederkerken, monastieke kerkplekken, presentieplekken, pioniersplekken e.d. zullen dus gewoon blijven bestaan, maar al deze kerkplekken samen heten 'proefplekken'.

'Proeven' betekent op zulke plekken: iets uitproberen of experimenteren rond kerk-zijn. Tegelijk is er de hoop dat betrokkenen iets zullen 'proeven' van samenleven zoals God dat bedoeld heeft. En van wie God zelf is: *Proef, en geniet de goedheid van de Heer* (Psalm 34:9).

Waarom zijn proefplekken nodig?

Tijdens een vergadering van de generale synode van de Protestantse Kerk in april 2019 werd in de nota *Mozaiek van kerkplekken* het volgende antwoord gegeven op de vraag waarom er nieuwe, aanvullende kerkplekken nodig zijn, naast gevestigde gemeenten:

Waarom zijn nieuwe vormen van kerk-zijn eigenlijk nodig? Al in de eerste visienota uit 2005 constateert de Protestantse Kerk dat het niet lukt om de breedte van onze samenleving te bereiken met bestaande vormen van kerk-zijn. Omdat onze samenleving diverser wordt, is een grotere diversiteit aan kerkvormen nodig. Dat betekent niet dat klassieke gemeenten geen waarde hebben. Integendeel! Voor veel mensen bieden deze gemeenten waardevolle steun in hun leven en geloof. Maar dat geldt niet voor iedereen. Er zijn nieuwe vormen van kerk-zijn nodig, niet ter vervanging van bestaande gemeenten maar als aanvulling daarop.

De ruimte en steun voor nieuwe vormen van kerk-zijn is terug te voeren op een missionair verlangen: God zelf heeft de hele wereld op het oog. De vreugde van het evangelie wil gedeeld worden. Dat is de opdracht van de kerk. Die opdracht raakt volgens onze kerkorde aan heel haar bestaan (artikel X lid 1).

Sinds 2005 zijn op circa 250 plekken nieuwe vormen van kerk-zijn ontstaan. Onderzoek laat zien dat er veel mensen betrokken zijn die dat niet zijn bij bestaande gemeenten. Zo is 56% van de bezoekers van kliederkerken niet betrokken bij een gemeente en is 38% niet gelovig. Bij pioniersplekken is circa de helft van de betrokken mensen niet kerkelijk actief. Het lukt veel nieuwe initiatieven om jongere generaties te betrekken bij activiteiten. Circa een derde van de pioniersplekken bereikt een multicultureel publiek.

Deze motivatie geldt nog onverminderd. Vijf jaar later, in 2024, wordt hierbij, mede onder invloed van de laatste visienota van de Protestantse Kerk, *Van U is de toekomst*, meer accent gelegd op Gods koninkrijk. In het veranderverhaal *Een pionierende beweging van proefplekken; een glimp van Gods nieuwe wereld* wordt dit ongeveer als volgt verwoord:

Een aangescherpte visie

In het verleden definieerden we een pioniersplek als 'een nieuwe vorm van kerk-zijn voor mensen die niet naar een kerk gaan'. Dit is een mooie definitie, maar zonder een grotere visie kan deze definitie je op het verkeerde been zetten. Het zou er dan op kunnen lijken dat het einddoel van pionieren is dat er nieuwe mensen bij de Protestantse Kerk komen of dat het ontstaan van nieuwe vormen van kerk-zijn het einddoel is. In beide gevallen ligt het gevaar op de loer dat we als kerk gericht raken op het overleven van de kerk. We worden dan als instituut zelf-gericht en we raken gevangen in een kerkgericht denken. De woorden van Jezus dagen ons uit om niet alleen persoonlijk maar ook als kerk een andere focus te ontwikkelen:

'Want ieder die zijn leven wil behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest omwille van mij en het evangelie [van het koninkrijk], zal het behouden.' (Marcus 8:35)

Kerkvernieuwing is niet het eindpunt, het gaat om iets groters. Voor het starten van een pioniersplek of andere proefplek geldt hetzelfde. De Bijbel en de christelijke traditie geven het grotere verhaal, een verhaal dat pionieren in een ander licht zet. Het grotere verhaal is dat van Gods missie om de hele wereld te vernieuwen en om een nieuwe wereld te brengen (het koninkrijk van God met Jezus in het centrum van die wereld). Dit maakt de kerk zeker niet onbelangrijk maar ze krijgt wel een ander perspectief: niet de kerk maar God zelf (Vader, Zoon, Geest) en de komst van de nieuwe wereld staan in het middelpunt.

Vanuit deze aangescherpte visie is er samenhang tussen diverse kerkplekken. Gevestigde gemeenten, pioniersplekken en andere proefplekken proberen allemaal op hun eigen manier een glimp van Gods nieuwe wereld te laten zien. Allen willen ze deelnemen aan de liefdevolle beweging van Zoon en Geest naar deze wereld en de beweging terug naar de Vader.

Gezamenlijke waarden

De verbreding van pioniersplekken naar allerlei soorten proefplekken heeft ons niet alleen gedwongen om tot een aangescherpte visie te komen maar ook tot een diepere reflectie op onze gezamenlijke waarden. Wat zijn onze gezamenlijke waarden?

Bij de ondersteuning van pioniersplekken werd al gebruikgemaakt van de zogenaamde 'pioniersreis'. Dit is een vanuit de praktijk gedestilleerd model, dat schematisch de ontwikkeling van een pioniersplek inzichtelijk maakt.

We beseffen dat de specifieke 'praktijken' van de pioniersreis niet voor alle proefplekken even relevant zullen zijn. Niet elke proefplek beoogt namelijk om in alle opzichten kerk-zijn vorm te geven. Maar de 'waarden' die 'onder' deze praktijken liggen, zijn volgens ons wel relevant voor alle proefplekken. Net als voor bestaande kerken.

Binnen de pionierende beweging van proefplekken vinden we het waardevol om:

1. Gods missie lokaal in beeld te krijgen. We vinden het daarom belangrijk om biddend te luisteren en te onderscheiden wat God aan het doen is in onze omgeving, in plaats van slechts onze eigen ideeën te volgen (contextual).
2. Deel te nemen aan Gods beweging van liefde naar onze omgeving. We vinden het daarom belangrijk om Jezus te volgen in het onbaatzuchtig liefhebben en dienen van mensen in onze omgeving vanuit een wederzijdse relatie (missional).
3. Diverse mensen en leefwerelden met elkaar te verbinden. We vinden het daarom belangrijk communities op te bouwen waarin mensen met verschillende levensovertuigingen, etniciteiten en perspectieven onderling verbonden zijn en elkaar versterken voor de bloei van de samenleving en de natuur (communal).
4. Met anderen tot Christus te gaan. We vinden het daarom belangrijk om zelf het geloofsleven te ontdekken (als leerling van Jezus; een Christus-verbonden leven) in plaats van door ons (zondige en onbekeerde) ego geleid te worden, en om anderen te helpen deze weg van Jezus te ontdekken en te ervaren (formational).
5. Contextuele expressies van het lichaam van Christus te hebben. We vinden het daarom belangrijk dat verschillende vormen van kerk-zijn worden vormgegeven (als deel van een breder kerkmozaïek) waar mensen God de lof kunnen brengen en vanuit christelijke spiritualiteit, verbonden met de grotere kerk, in hun omgeving een glimp van Gods nieuwe wereld kunnen reflecteren (ecclesial).
6. Een grotere beweging te voeren. We vinden het daarom belangrijk dat proefplekken doorgaan en delen. Proefplekken kunnen na verloop van tijd nieuwe proefplekken starten of hun inzichten delen en daarmee anderen ondersteunen (movement mindset).

Gezamenlijke waarden kunnen verbindend werken als de praktijk divers is. Proefplekken die er bijvoorbeeld voor kiezen om de laatste 3 thema's van de pioniersreis niet te implementeren in hun initiatief, kunnen wel alle zes de waarden delen. Je kunt als team van een presentieplek of kliederkerk reflecteren hoe waarde 4 en 5 een onderdeel blijven van de gezamenlijke ethos (bijvoorbeeld in relatie met een bestaande gemeente).

Vanuit deze aangescherpte visie en gezamenlijke waarden kan een beweging gevoed worden die zowel flexibel is als onderling verbonden.

Samengevat

Proefplekken zijn aanvullende vormen van kerk-zijn, naast meer klassieke, gevestigde gemeenten. Ze zijn er in allerlei soorten en maten, vaak gericht op specifieke groepen of buurten. Proefplekken kunnen zichzelf ook pioniersplek, presentieplek, monastieke kerkplek, kliederkerk of nog anders noemen. Meestal hebben ze iets experimenteels en vernieuwends.

Wat proefplekken allemaal gemeenschappelijk hebben, is dat ze bouwen aan een nieuwe, inclusieve community, waar mensen iets kunnen proeven van Gods nieuwe wereld. Het doel van alle proefplekken is dat ze iets reflecteren van God en zijn nieuwe wereld, en dat ze op deze manier deelnemen aan Gods missie. Daarbij hebben ze zes richtinggevende waarden gemeenschappelijk: 'contextual, missional, communal, formational, ecclesial en een movement mindset'.¹

¹ We hanteren 4 waarden in navolging van de Fresh Expressions beweging: contextual, missional, formational, ecclesial. Communal en movement mindset zijn toegevoegd vanuit de Nederlandse pionierscontext. Wees hier alert voor mogelijke verwarring. De waarde 'missional' hanteren we als richtinggevende waarde bij het thema 'liefhebben en dienen', terwijl 'deelnemen aan Gods missie' een overkoepelende waarde is (gekoppeld aan de theologie van Gods missie) voor de hele reis en reisondersteunende thema's.